

KS. STANISŁAW BASISTA

*Wydział Teologiczny PAT*OEUVRE D'ORIENT 1856-2006
(150 lat istnienia)

„L'Eglise Orientale devrait-elle rester toujours un livre fermé pour l'Eglise Occidentale?”¹. Przytoczone słowa patriarchy Maximos IV, skierowane do papieża Jana XXIII: „Czy wciąż Kościół Wschodni ma być zamkniętą księgą dla Kościoła Zachodniego?” mogą posłużyć jako motto dla niniejszego artykułu, poświęconego francuskiemu Stowarzyszeniu Oeuvre d'Orient, które obchodziło w 2006 r. 150. rocznicę istnienia².

W 1856 r. słynny matematyk Augustin Cauchy, nie mniej sławny malarz Hippolyte Flandrin, orientalista, Charles Lenormant, jezuita o. Gagarine, który tworzył wówczas czasopismo „Etudes”, oratorianin o. Petétot, wszyscy zainteresowani problemami Bliskiego Wschodu, doszli do przekonania, że najlepszym sposobem działania byłoby otwieranie szkół, które formowałyby młode pokolenia do chrześcijaństwa i do zachodniej kultury. Myśl ta zachwycała młodego i świętego profesora na wydziale teologicznym Sorbony, ks. Charles'a Lavigerie³, który zgodził się kierować przedsięwzięciem (kard.

¹ M a x i m o s IV. *L'Eglise grecque melkite au concile: Discours et Notes du patriarche Maximos IV et des Prélats de son Eglise au Concile oecuménique Vatican II*. Beyrouth 1967 s. 18.

² Zob. H. D a n i e l - R o p s. *Histoire de l'Eglise du Christ. T. X: L'Eglise des Révolutions*. Paris 1966 s. 257, „Inne jeszcze dzieła sytuują się na innej płaszczyźnie, mianowicie na płaszczyźnie szkolnictwa.

³ Na temat kard. Ch. Lavigerie zob. szerzej: A. L a u r e n t. *Oeuvre d'Orient au service des Eglises d'Orient. „Oeuvre d'Orient hors-série” 2006 s. 10.*

Lavigerie jest także założycielem Misjonarzy Afryki zwanymi Ojcami Białymi; to on organizował pomoc dla ofiar masakry dokonanej przez druzów w 1860 r.; założył także w 1882 r. przy kościele św. Anny w Jerozolimie (który Francja otrzymała od sułtana po wojnie krymskiej) seminarium dla kleryków grecko-melchickich⁴.

Tak oto zostało stworzone *Dzieło szkół Wschodu* (*L'Oeuvre des écoles d'Orient*), które Pius IX zatwierdził dwoma zachęcającymi brewe. W 1870 r., dzieło to liczyło około 10 tysięcy członków (a obecnie 250 tys.); jego działalność służyła utrzymaniu katolickiego wpływu w Lewancie i duchowej odnowie lokalnych wspólnot chrześcijańskich. Dzieło to bowiem przez cały ten okres przyczyniało się nie tylko do pomocy chrześcijanom na Wschodzie, ale i do poznawania przez chrześcijan żyjących we Francji, i w innych krajach Zachodu Kościołów chrześcijańskich Syrii, Libanu, Iraku, Egiptu i innych.

Z okazji obchodzonej 150 rocznicy istnienia Stowarzyszenia Oeuvre d'Orient ukazał się obszerny, okolicznościowy numer kwartalnika „Oeuvre d'Orient”, wydawanego przez tę organizację. Znajdują się w nim informacje na temat Stowarzyszenia, jego historii, celów, aktualnej sytuacji, a także artykuły naukowe i popularnonaukowe o Kościołach wschodnich. Całość poprzedzona jest słowem wstępnym Ojca Świętego Benedykta XVI oraz arcybiskupa Paryża, kard. André Vingt-Trois, który jest ordynariuszem katolików Kościołów wschodnich, żyjących na terenie Francji. Należy wspomnieć, że Stowarzyszenie, podobnie jak powstałe w Lyonie Stowarzyszenie dla Rozkrzewiania Wiary, zyskało aprobatę papieża: Piusa IX, a następnie Leona XIII, który napisał o Stowarzyszeniu l'Oeuvre d'Orient w swojej poświęconej misjom encyklice *Sancta Dei Civitas* 150. rocznica powstania Stowarzyszenia Oeuvre d'Orient była obchodzona bardzo uroczyście we Francji z udziałem patriarchów Kościołów wschodnich, prezydenta Francji, ministra spraw zagranicznych, przewodniczącego senatu. Wydano też specjalny, okolicznościowy numer kwartalnika „Oeuvre d'Orient”; z tej okazji odbyły się dwa sympozja poświęcone Stowarzyszeniu: jedno w Paryżu, dla szerszej publiczności, drugie naukowe w Rzymie w Centrum Kulturalnym św. Ludwika Francuskiego pod patronatem kard. Igna-

⁴ Szerzej na temat seminarium zob.: V., „Echos d'Orient”, Khoury, Th. „*Le séminaire de Sainte-Anne à Jérusalem*” 67:1907 s. 368 n.; *ibid.*, C. C h a r o n. „*Le séminaire Sainte-Anne à Jérusalem*” 77:1909 s. 234 n.; 78:1909 s. 298 n.; C. K a r a l e v s k i j. *Le séminaire melkite catholique Sainte Anne de Jérusalem – Monographie d'un séminaire de rite oriental dirigé par les Latins (Missionnaire d'Afrique ou Pères Blancs d'Alger)*. Roma 1913.

cego Moussa I Daoud, prefekta Kongregacji Kościołów Wschodnich, oraz Bernarda Kessedjiana, ambasadora Francji przy Stolicy Świętej⁵.

Warto zatem omówić historię założenia omawianego Stowarzyszenia, a następnie jego cele i obecną sytuację.

1. HISTORIA I OKOLICZNOŚCI POWSTANIA STOWARZYSZENIA OEUVRE D'ORIENT

Należy zaznaczyć, że powstanie *Stowarzyszenia l'Oeuvre des Ecoles d'Orient* (tak nazywało się pierwotnie, dziś *Oeuvre d'Orient*) zawdzięczamy ludziom świeckim, wybitnym naukowcom, jak matematyk Augustin Cauchy⁶, orientalista Charles Lenormant, Charles de Montalembert, Hilaire de Lacombe, artystom, jak słynny malarz Hippolite Flandrin, polityk Frédéric Falloux, wojskowy generał Pierre Joseph François Bosquet, dowódca w wojnie krymskiej, do których dołączyli duchowni: o. De Ravignan, O. Gagarine, jezuita, O. Petétot, oratorianin, O. de Ravignan oraz Ch. Lavigerie, profesor Sorbony, duchowny, przyszły kardynał Algieru i Tunisu, prymas Afryki, którego poproszono o kierowanie Stowarzyszeniem⁷ Warto zaznaczyć, że Ch. Lavigerie był przeciwnikiem latynizacji wschodnich chrześcijan, w której widział przeszkodę w unii z Rzymem. Tworząc seminarium przy kościele św. Anny w Jerozolimie dla kleryków Kościoła melchicko-katolickiego pragnął, by byli oni formowani w ich tradycji⁸.

Stowarzyszenie *Oeuvre des ecoles d'Orient* powstało po wojnie krymskiej, zakończonej traktatem paryskim (30.03.1856)⁹ Imperium otomańskie zobowiązało się do przestrzegania wolności religijnej na swoim terytorium. Już w 1536 r.¹⁰ Francja, w wyniku tzw. Kapitulacji, otrzymała protektorat nad

⁵ Zob.: www.saintlouisdefrance.it/Oeuvre-d-Orient-I.html z 18.01.2007.

⁶ Por. A. Laurent, „*Oeuvre d'Orient hors-série*”, s. 9; strona [www: Oeuvred'Orient.Historique](http://www.Oeuvred'Orient.Historique) z 18.06.2006.

⁷ Zob.: Laurent, jw. s. 10, gdzie autorka artykułu podaje źródła, z których korzystała; por. także: J.-P. Valognes. *Vie et mort des chrétiens d'Orient*. Paris 1994 s. 519.

⁸ Por. Laurent, jw. s. 10. Seminarium istniało w latach 1882-1967 i wykształciło około 330 księży, por. Frans Bouwen, m. Af., „*Oeuvre d'Orient hors-série*”, s. 24.

⁹ Por. A. Hokayem. *Les provinces arabes de l'Empire Ottoman aux archives du ministère des affaires étrangères de France: 1793-1918*. Beyrouth 1988. Seria: Les sources de l'histoire du Proche-Orient n. 1 s. XXVIII-XXXI).

¹⁰ Zob. J.-P. Valognes, *Vie et mort des chrétiens d'Orient*. Paris 1994 s. 77-82; por. A. Hokayem. *Les provinces arabes de l'Empire Ottoman aux archives du ministère des*

katolikami zamieszkującymi ziemie sułtana. Spotkanie założycielskie odbyło się w sześć dni po podpisaniu traktatu paryskiego. Zainteresowanie Francji krajami Lewantu było żywe, o czym świadczą liczne wspomnienia z podróży naukowców, orientalistów, pisarzy i poetów (m.in. A. Rimbaud, wcześniej jego ojciec). W tym nurcie fascynacji Wschodem można również umieścić Stowarzyszenie Oeuvre d'Orient, chociaż oczywiście względy religijne odegrały tu rolę pierwszoplanową. Warto podkreślić, że A. Cauchy i Ch. Lenormant byli nie tylko wybitnymi naukowcami, ale i głęboko wierzącymi katolikami. Biskup Orleanu F. Dupanloup tak mówił w Rzymie wobec biskupów przybyłych z całego świata w 1862 r. o Stowarzyszeniu:

Panowie, we Francji powstało opatrnościowe dzieło, i to, rzecz godna uwagi, w Instytucie Francuskim, w sercu uczonego, który był jednym z największych matematyków Europy, a także jednym z wielkich chrześcijan świata, słynny i nieodżałowany M. Cauchy: jestem szczęśliwy i dumny mogąc tutaj wymienić jego imię, gdyż wdzięczność dla ludzi, którzy oddali wielkie usługi Kościołowi, jest słodkim i poważnym obowiązkiem dla wszystkich; tak więc w sercu tego szlachetnego człowieka zrodziło się to dzieło Szkół Wschodu, i można powiedzieć, że poświęcił się mu aż do śmierci, ponieważ pośród potężnej oschłości swoich cyfr i cudownych obliczeń miał duszę czułą jak siostra Miłosierdzia¹¹

W podobnym tonie wyrażał się hrabia Hilaire de Lacombe o innym współzałożycielu Stowarzyszenia, o Ch. Lenormant, słynnym orientaliście: „Był chrześcijaninem o żarliwej wierze, którą wyznawał na swojej katedrze na Sorbonie, wobec wybuchu popularnej nietolerancji”¹². Stowarzyszenie zostało uznane przez papieża Piusa IX 29 stycznia 1858 r.¹³

2. CELE STOWARZYSZENIA

Słowa Ojca Świętego Benedykta XVI, skierowane do uczestników obchodów 150. rocznicy powstania Oeuvre d'Orient, wyrażają to, co jest celem tego Stowarzyszenia:

affaires étrangères de France: 1793-1918. Beyrouth 1988. Seria: Les sources de l'histoire du Proche-Orient n. 1 s. XV-XXX; por. także: P. G h a l e b. *Protectorat religieux de la France en Orient, Etude historique et politique*. Avignon 1913.

¹¹ L a u r e n t, jw. s. 8.

¹² L a u r e n t, art. cyt. s. 8-9.

¹³ strona www:Oeuvred'Orient.Historique z 18.06.2006

Z okazji 150. rocznicy Oeuvre d'Orient Ojciec święty pozdrawia serdecznie uczestników tej uroczystości. Raduje się tym serdecznym zainteresowaniem chrześcijan Francji ich braćmi ze Wschodu, przyczyniającym się szczególnie do edukacji młodzieży, do formacji duchowieństwa oraz do dzieł miłości wobec najbiedniejszych¹⁴

Warto zwrócić także uwagę, że Stowarzyszenie, mające na celu przede wszystkim pomoc chrześcijanom Kościołów wschodnich, przyczynia się także do poznawania tych Kościołów wśród chrześcijan w Europie Zachodniej. Podkreślił to w słowie wstępnym ks. Philippe Brizard, dyrektor generalny:

Zostanie wspomniana historia Stowarzyszenia. Ale nie stworzyliśmy tylko historycznej księgi. Czymś ważniejszym jest, w istocie, pokazanie członkom, ofiarodawcom i tym, którzy tym Dziełem się interesują, dlaczego Stowarzyszenie Oeuvre d'Orient istnieje nadal i jakie są jego zasługi. Otóż pierwszą zasługą Stowarzyszenia jest zapoznawanie przez całe to półtora wieku chrześcijan Francji z Kościołami Orientu. Dzięki temu chrześcijanie francuscy pokochali je i wspomagali¹⁵

Powstałe po wojnie krymskiej Stowarzyszenie było dziełem, które wyrosło niejako z potrzeby chwili. Z jednej strony pojawiła się wtedy konieczność jak najszybszej pomocy chrześcijanom, zwłaszcza tym, którzy nie byli złączeni z Rzymem, wobec których Rosja miała swoje imperialne plany¹⁶. Z drugiej strony imperium otomańskie gwarantowało wolność religijną także chrześcijanom i żydom, pozwalając na organizowanie się wokół własnych przywódców religijnych. Słabością jednak owych wspólnot było ich rozdrobnienie, niekiedy skłócenie, a także bieda, a co za tym idzie, niewystarczające wykształcenie duchowieństwa. Cauchy uważał jednocześnie, że wypełnienie obowiązku pomocy chrześcijanom Wschodu przypada francuskim katolikom. Warto przytoczyć jego słowa:

Ogromną posługą należną chrześcijańskiej ludności Wschodu było dostarczenie jej dobrodziejstwa nauki zbawienia, i można powiedzieć, że wymagała tego od nas sama wdzięczność. Cywilizacja przysłała niegdyś do nas ze Wschodu wraz z wiarą chrześcijańską; zwrócenie Wschodowi światła, które od niego niegdyś otrzymaliśmy, taka była nasza pierwsza powinność; stworzenie szkół i założenie

¹⁴ Oeuvre d'Orient, hors-série, s. 2; por. s. 5, wypowiedź aktualnego przewodniczącego admirała Bernarda Louzeau.

¹⁵ Oeuvre d'Orient, jw. s. 4.

¹⁶ Por. L a u r e n t, jw. s. 9.

dzieła dla utrzymania i pomnożenia tych szkół, taki winien być główny przedmiot naszej troski¹⁷

Sprawą priorytetową było wówczas zbieranie i gromadzenie środków materialnych na pomoc orientalnemu chrześcijaństwu. Bardzo szybko powstawały w tym celu komitety diecezjalne. Cel Stowarzyszenia, który nakreślił A. Cauchy, przekładał się na konkretną materialną pomoc: „utrzymywanie i tworzenie na Wschodzie szkół, przytułków, żłobków, sierocińców, szwalni, komitetów patronackich nad rozmaitymi dziełami, szkół z internatem, gimnazjów, nowicjatów, seminariów”¹⁸

Zadanie, jakie postawiło przed sobą Stowarzyszenie, miało także wymiar ekumeniczny. Ksiądz Félix Charmetant, dyrektor generalny Dzieła (1883-1921), pisał w 1885 r. że „Jedynie poprzez kształcenie, dyscyplinowanie i bardzo wczesne formowanie tych młodych serc w miłości do Stolicy Świętej przygotowuje się teren do ostatecznego zbliżenia, i przyprowadzi się do owczarni owe odłączone od tyłu wieków rasy”¹⁹ Cele religijne nie przeszkadzały w szerzeniu kultury francuskiej w Lewancie²⁰

Pomoc udzielana przez Stowarzyszenie miała od początku swoją „logistykę” Dziś, po 150 latach, już sprawdzoną i skuteczną. Każdy dar, pomoc udzielana jest na wyraźną i konkretną prośbę kierowaną do Stowarzyszenia. Wszystko to odbywa się za pośrednictwem zakonów i zgromadzeń oraz biskupów i księży²¹. Udzielana pomoc materialna odbywa się pod ścisłą kontrolą

¹⁷ L a u r e n t, art. cyt. s. 9, za: C-A. V a l s o n. *Le baron Cauchy et l'Oeuvre des Ecoles d'Orient*. „Revue d'économie chrétienne”, Paris, août 1864.

¹⁸ A. Laurent (art. cyt.) podaje za pierwszym numerem „Biuletynu Stowarzyszenia”, który ukazał się w 1857 r.; por. także V a l o g n e s, jw. s. 519; por. F. R e n a u l t. *Le cardinal Lavigerie*. Paris 1992 s. 51-52; por. także J. M a z é. *Le Cardinal Lavigerie et son action apostolique*. Paris s. 7-10, gdzie mowa jest także o trudnościach w początkach istnienia Stowarzyszenia.

¹⁹ L a u r e n t, art. cyt. s. 9.

²⁰ Por. art. cyt., s. 10; tego zagadnienia dotyczył także jeden z referatów na sympozjum w Rzymie z okazji 150. rocznicy Stowarzyszenia: Dominique T r i m b u r. *Entre religion et politique: les origines et les premières années de l'Oeuvre d'Orient*. strona: www.saintlouisdefrance.it/Oeuvre-d-Orient-I.html z 18.01.2007

²¹ Por. V a l o g n e s, jw. s. 519; „Biuletyn Oeuvre d'Orient hors-série” na s. 11-12 podaje nazwy 50 zgromadzeń, które wraz ze Stowarzyszeniem pomagają chrześcijanom Wschodu. Jest też kilka świadectw-podziękowań pisanych w imieniu wybranych zgromadzeń i instytucji charytatywnych.

tw. bureau d'allocation, a także przy ograniczonej do minimum biurokracji²².

3. AKTUALNA SYTUACJA

Trudno dokonać na kilku stronach podsumowania, podając bilans podejmowanych dzieł pomocy, akcji przeprowadzonych przez Stowarzyszenie Oeuvre d'Orient w ciągu 150 lat istnienia. Warto posłużyć się przykładowo danymi, podanymi 12 maja 2006 r. na stronie diecezji Metz²³

Stowarzyszenia Oeuvre d'Orient wspiera trzy misje:

1. W zakresie nauczania dzieło wspiera ponad 400 ośrodków edukacyjnych, żłobków, przedszkoli, sierocińców, szkół podstawowych i średnich, ośrodków zawodowych i uniwersytetów katolickich (m.in. Dominikańska Szkołę Biblijną w Jerozolimie, Jezuicki Uniwersytet św. Józefa w Bejrucie, Dominikański Instytut Studiów Orientalnych w Kairze)²⁴ Wypada wspomnieć też o czasopiśmie „Proche-Orient Chrétien”, wydawanym od 1951 r. w Jerozolimie. Zamieszczone w nim naukowe artykuły z zakresu historii, teologii, liturgii i aktualnej sytuacji Kościołów Wschodnich przyczyniają się do wzajemnego poznania i zbliżenia chrześcijan Wschodu i Zachodu²⁵ Stowarzyszenie pomaga w nauczaniu dzieci z rodzin ubogich, w odnawianiu starych budynków, uszkodzonych w wyniku wojny czy trzęsienia ziemi, w budowie nowych szkół oraz w kształceniu nauczycieli;

2. Drugim typem dzieł sponsorowanych przez Stowarzyszenie są ambulatoria i przychodnie lekarskie, leprozoria, szpitale, zakłady dla upośledzonych, domy starców. Zakonnice i zakonnicy mają pod opieką ponad 3 mln chorych i ubogich w rozmaitych zakładach, które istnieją dzięki hojności ofiarodawców;

3. Wreszcie dzieło Oeuvre d'Orient przyczynia się do ewangelizacji, pomagając misjonarzom, wspomagając nowicjaty i seminaria.

Stowarzyszenie działa w 21 krajach, poprzez 50 zgromadzeń zakonnych, wspiera 400 wspólnot lub instytucji religijnych, 154 diecezje, reprezentujące ok. 26 mln katolików rytu wschodniego, kilka milionów ubogich, bez względu na wyznawaną religię (pomoc ta dotyczy także muzułmanów). Sytuacja

²² Stowarzyszenie zatrudnia siedem osób i tuzi wolontariuszy, oczym mówi obecny dyrektor generalny ks. P. Brizard, por. *Oeuvre d'Orient* s. 84-85.

²³ catholique-metz.cef.fr/index.php?doc=dossiers /20060512_oeuvre_d_orient/2006.

²⁴ Zob.: *Oeuvre d'Orient* s. 21-24.

²⁵ Por. *Oeuvre d'Orient hors-série* s. 24.

w liczbach przedstawia się następująco: 643 sfinansowane akcje, 4,7 mln euro, rozdanych w ramach budżetu 2004.

Trzeba podkreślić, że istnienie Stowarzyszenia od 150 lat, jego żywotność, świadczy o ogromnej potrzebie poznawania kultury, liturgii i form życia chrześcijan Wschodu. Istnienie tej cennej inicjatywy ukazuje konieczność pielęgnowania tradycji chrześcijaństwa Wschodu i Zachodu dla zrozumienia bogactwa Kościoła Powszechnego.

Oeuvre d'Orient oprócz ogromnej pomocy materialnej świadczonej chrześcijanom na Wschodzie przyczyniło się niewątpliwie także do obudzenia zainteresowania sytuacją chrześcijan w krajach o większości muzułmańskiej, z których wciąż trwa exodus chrześcijan.